

MAREK BIAŁOKUR

ORCID 0000-0002-8475-033X

KAROLINA BIEDKA

ORCID 0000-0002-4836-3383

Uniwersytet Opolski

DARIUSZ GOŁĘBIEWSKI

ORCID 0000-0001-6064-4092

*Publiczne Liceum Ogólnokształcące nr V w Opolu
Instytut Śląski*

**GENERAŁA KAZIMIERZA SOSNKOWSKIEGO
SEJMOWY PATRON ROKU 2025
I JEGO OBRAZ WE WSPÓŁCZESNYCH PODRĘCZNIKACH
DO NAUCZANIA HISTORII
W SZKOŁACH PONADPODSTAWOWYCH
(LICEA I TECHNIKA)**

ABSTRACT. Białokur Marek, Biedka Karolina, Gołębiowski Dariusz, *Generała Kazimierza Sosnkowskiego sejmowy patron roku 2025 i jego obraz we współczesnych podręcznikach do nauczania historii w szkołach ponadpodstawowych (licea i technika)* [General Kazimierz Sosnkowski as the Parliamentary Patron of the Year 2025 and His Image in Contemporary Primary School History Textbooks] *Studia Edukacyjne* no. 79, 2025, Poznań 2025, pp. 27-51. Adam Mickiewicz University Press. ISSN 1233-6688. Submitted: 24.11.2025. Accepted: 19.12.2025. DOI: 10.14746/se.2025.79.2

The aim of this article is to present the significance of Polish Parliament's resolution proclaiming 2025 as the Year of General Kazimierz Sosnkowski and to examine the presence of this historical figure in upper secondary school history textbooks. The origins and course of the legislative process are discussed, with emphasis on the commemorative and educational roles such resolutions play within politics of memory. In the research section, several contemporary history textbooks used in Polish upper secondary schools are analyzed, focusing on the portrayal of Sosnkowski, the historical context, and the educational role assigned to him. The findings reveal that the general is significantly underrepresented in current teaching materials, particularly relevant in light of his designation as patron of the year. The text emphasizes the need to use parliamentary commemorative resolutions as a stimulus for revising and enriching textbook narratives and for undertaking complementary educational initiatives.

Key words: Sosnkowski, Sejm, patron of the year, history education, textbooks

Wstęp

General Kazimierz Sosnkowski należy do grona zasłużonych postaci w historii Polski XX wieku. Był nie tylko jednym z głównych twórców polskiego czynu niepodległościowego, współzałożycielem Związku Walki Czynnej, członkiem Komendy Głównej Legionów Polskich, ministrem spraw wojskowych i Naczelnym Wodzem Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, ale także intelektualistą, tłumaczem, poliglotą i komentatorem spraw politycznych. Wyróżniał się zarówno kompetencjami wojskowymi, jak i postawą moralną, niejednokrotnie stojącą w opozycji do bieżących kompromisów politycznych. Człowiekiem, któremu polska historiografia poświęciła już znaczną liczbę rzeczowych publikacji naukowych i popularnonaukowych (Brzoza, 1989; J. Gaul, 2006, ss. 3-16; Kirszak, 2008, ss. 106-116; Kirszak, 2012; Kulka, 2013, ss. 47-59; Pestkowska, 1995; Wojewódzki, 2009; Wyszczelski, 2010; Zięba, 2001, ss. 524-539; Ziętara, 1995).

Zasługi Sosnkowskiego zostały uhonorowane uchwałą Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (podjętą w 2024 r.), który ogłosił rok 2025 Rokiem Generala Kazimierza Sosnkowskiego. Wyróżnienie to czyni z Sosnkowskiego nie tylko bohatera narodowej historii, ale także – patrona edukacyjnego i kulturowego upamiętnienia, który zasługuje na trwałą obecność w świadomości społecznej.

Mając na uwadze wskazane powyżej okoliczności, autorzy prezentowanego artykułu podjęli próbę przeprowadzenia analizy współczesnych podręczników do historii dla klas 3 i 4 szkoły ponadpodstawowej, pod kątem obecności – na ich kartach – postaci K. Sosnkowskiego. Porównali treść i obudowę dydaktyczną podręczników, które były dopuszczone do użytku szkolnego przez Ministerstwo Edukacji Narodowej w roku szkolnym 2024/2025. Zestawienie obejmuje podręczniki czterech wydawnictw edukacyjnych. Przedmiotem badania była nie tylko sama obecność nazwiska Sosnkowskiego, ale także kontekst, w jakim się ono pojawia, zakres przekazywanych informacji, obecność materiałów ikonograficznych i tekstów źródłowych oraz pytania problemowe kierowane do uczniów. Zastosowano w tym celu trzy komplementarne metody badawcze: metodę filologiczną (językową) – służącą analizie narracji i języka używanego w podręcznikach; metodę porównawczą – pozwalającą zestawić różnice i podobieństwa między poszczególnymi pozycjami; oraz metodę statystyczną – umożliwiającą określenie częstotliwości i natężenia występowania analizowanych elementów.

Zasadniczą część tekstu poprzedza syntetyczne ujęcie wątku znaczenia i funkcji uchwał parlamentarnych, które od początku XXI wieku stały się jednym z istotnych narzędzi symbolicznej polityki pamięci, realizowanej przez Sejm i Senat RP. W celu dopełnienia obrazu, równie lakonicznie, ale z zachowaniem

waniem najważniejszych kwestii, zrekonstruowali także przebieg procesu legislacyjnego, który doprowadził do przyjęcia przez Sejm uchwały ustanawiającej rok 2025 Rokiem Generała Kazimierza Sosnkowskiego, ukazując nie tylko jego formalne etapy, ale również argumentację wnioskodawców, stanowiska posłów oraz kontekst społeczno-polityczny tego aktu.

Podjęcie powyższych zagadnień wynikało z potrzeby szerszego spojrzenia na mechanizmy kształtowania pamięci historycznej i edukacji obywatelskiej we współczesnej Polsce. Choć każda z analizowanych płaszczyzn mogłaby stanowić przedmiot odrębnego opracowania, ich zestawienie w jednym artykule pozwala nie tylko uchwycić pełniejszy obraz obecności postaci Sosnkowskiego w sferze publicznej, ale też zadać pytania o skuteczność i spójność tych mechanizmów. Czy ustanowienie patrona roku ma szansę przełożyć się na rzeczywiste działania edukacyjne i popularyzatorskie? Czy postać wskazana w uchwale Sejmu pojawia się w treściach i obudowie wciąż jednego z podstawowych środków dydaktycznych, jakim jest podręcznik szkolny? Potwierdzają to między innymi najnowsze i jednocześnie obejmujące największą liczbę ankietowanych nauczycieli historii badania, które na potrzeby XXI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich przeprowadził prof. Maciej Fic z Uniwersytetu Śląskiego (Fic, 2024, ss. 210-213). Czy proces uchwałodawczy niesie ze sobą potencjał kulturotwórczy i edukacyjny, czy też pozostaje wyłącznie formalnym gestem?

Wybór generała Kazimierza Sosnkowskiego jako patrona roku stwarza okazję, aby postawić te pytania, jako że jego sylwetka łączy w sobie najważniejsze wątki polskiej historii XX wieku – walkę o niepodległość, ideową wierność zasadom, dylematy polityczne i wojenne, dramatyzm emigracyjnego losu, a zarazem wierność kulturze i intelektualnej refleksji. Jednocześnie, analiza podręczników szkolnych pozwala stwierdzić, że jego postać – choć obecna – nie jest eksponowana w sposób odpowiadający jej historycznej randze. To pokazuje istnienie istotnej luki między polityką pamięci państwa a codzienną praktyką edukacyjną, której wypełnienie wymaga świadomego zaangażowania ze strony autorów podręczników, nauczycieli i instytucji wspierających edukację historyczną. Celem autorów artykułu było więc nie tylko zaprezentowanie danych empirycznych na temat obecności generała Sosnkowskiego w podręcznikach do historii dla szkoły podstawowej, ale również zwrócenie uwagi na kontekst, w którym pojawiają się parlamentarne uchwały patronackie oraz na sam proces uchwałodawczy, będący nie tylko procedurą legislacyjną, lecz także – aktem symbolicznym.

Wierzymy, że niniejszy artykuł nie tylko przyczyni się do lepszego zrozumienia funkcji uchwał parlamentarnych w edukacji historycznej, ale także zwróci uwagę na konieczność systematycznego i odpowiedzialnego włączania patronów roku do praktyki szkolnego nauczania.

Sejmowe i senackie uchwały ustanawiające patronów roku w Polsce

Od początku XXI wieku Sejm i Senat Rzeczypospolitej Polskiej systematycznie podejmują uchwały ustanawiające patronów kolejnych lat kalendarzowych (Białokur, Maresz, 2025, ss. 123-149; Białokur, Maresz, 2023, ss. 253-324; Białokur, Maresz, 2024, ss. 93-136). Jakkolwiek z perspektywy legislacyjnej są to akty o charakterze symbolicznym i niewiążącym, ich rola w kształtowaniu pamięci zbiorowej, edukacji historycznej i tożsamości narodowej jest trudna do przecenienia. Uchwały te, mimo że nie posiadają mocy prawnej, pełnią funkcję opiniotwórczą, kulturotwórczą i tożsamościową, a ich znaczenie zwiększa się w miarę rozwoju publicznego zainteresowania przeszłością oraz rosnącej roli historii w debacie publicznej (Secler, 2018, ss. 345-360; Secler, 2021, ss. 209-226; Nijakowski, 2021, ss. 43-60).

Praktyka ustanawiania patronów roku ma swoją genezę w uchwale Sejmu RP z 2000 roku, która po raz pierwszy ustanowiła rok 2001 Rokiem Ignacego Jana Paderewskiego. W tym samym roku patronem został również kardynał Stefan Wyszyński. W kolejnych latach posłowie rozszerzyli tę praktykę, uwzględniając nie tylko wybitne jednostki, ale także wydarzenia historyczne, idee społeczne czy instytucje. Od tamtej pory niemal każdy rok w Polsce posiadał oficjalnego patrona, a od 2006 roku patronaty ogłasza również Senat. Łącznie w latach 2001-2024 Sejm RP przyjął 102 uchwały patronackie, a Senat – 64.

W procesie ustanawiania patrona roku obowiązują określone regulaminy (MP 1992 nr 26 poz. 185; M.P. 2021 poz. 483, art. 33a). W Sejmie projekt uchwały musi zostać złożony do końca kwietnia roku poprzedzającego patronat, a jego procedowaniem zajmuje się Komisja Kultury i Środków Przekazu. W Senacie zaś propozycje można zgłaszać do końca września, a pracują nad nimi Komisja Ustawodawcza oraz Komisja Kultury (M.P. 2018 poz. 846). W obu izbach obowiązuje limit pięciu uchwał patronackich na rok, choć w Sejmie bywa on przekraczany na mocy zgody marszałka izby. Dzięki temu niektóre lata, jak na przykład 2021, 2022, 2025 miały siedmiu, a rok 2024 – nawet dziewięciu patronów.

Patroni wybierani są według różnych kryteriów (Secler, 2011, ss. 321-336; Secler, 2017, s. 115-124; Nijakowski, 2017, ss. 89-103; Skrzypek, 2022, ss. 171-185). Najczęściej są to osoby upamiętniane z okazji rocznic urodzin lub śmierci – zazwyczaj okrągłych – jak na przykład setne, dwusetne, trzechsetne jubileusze. Przykładem może być Fryderyk Chopin (200. rocznica urodzin), Józef Wybicki (200. rocznica śmierci), Józef Piłsudski (150-lecie urodzin) czy Wisława Szymborska (100-lecie urodzin). Czasami jednak kryteria te są mniej oczywiste – jak w przypadku Jana Łaskiego czy Eugeniusza Kwiatkowskiego, których patronaty przypadały bez związku z klasyczną rocznicą. Drugą

grupę stanowią takie wydarzenia historyczne, jak chrzest Polski, odzyskanie niepodległości, powstania śląskie, czy Bitwa Warszawska. Bywa, że patronat obejmuje idee lub wartości – jak język polski, romantyzm, edukacja ekonomiczna, czy demokracja lokalna. Częściej takie uchwały, w ostatnich latach, przyjmował Senat RP.

Analiza uchwał uwidacznia pewne istotne tendencje. Dominuje upamiętnianie mężczyzn, choć w ostatnich latach coraz częściej wybierane są także kobiety – Irena Sendlerowa, Maria Konopnicka, Olga Boznańska, Wanda Rutkiewicz, czy Jadwiga Zamoyska. Rośnie również liczba patronatów lokalnych i regionalnych, inicjowanych przez samorządy, instytucje kultury lub organizacje społeczne. Tego typu oddolne inicjatywy pokazują, że mechanizm upamiętnienia nie jest wyłącznie domeną elity politycznej, ale może być wyrazem społecznego zaangażowania i lokalnej tożsamości. W tym kontekście warto wspomnieć o Muzeum Hymnu Narodowego w Będominie, które odegrało istotną rolę w doprowadzeniu do uchwalenia Roku Józefa Wybickiego (2022).

Nie bez znaczenia jest również to, że niektóre patronaty przyznawane są zaledwie kilka lub kilkanaście lat po śmierci danej postaci – jak w przypadku Ireny Sendlerowej (zmarła w roku 2008, patronat 2018), Jana Pawła II (zmarł w roku 2005, patronat 2015), czy Zbigniewa Herberta (zmarł w roku 1998, patronat 2018). Pokazuje to, że decyzje parlamentarzystów są także odpowiedzią na społeczne oczekiwania. Warto w tym kontekście zaznaczyć, że uchwały patronackie często stają się impulsem do szerszej aktywności społecznej i edukacyjnej. Obchody rocznicowe organizowane są przez szkoły, uczelnie, biblioteki, muzea, organizacje pozarządowe, a także instytucje samorządowe. W ich ramach odbywają się konferencje naukowe, wystawy, konkursy, publikacje, kampanie edukacyjne i medialne. Uchwały parlamentarne stają się w ten sposób początkiem szerokiego procesu społecznego, który przekracza ramy formalnej procedury legislacyjnej. Znaczącym przykładem tego procesu była sejmowa uchwała ustanawiająca rok 2018 Rokiem Praw Kobiet, której skutkiem było wiele inicjatyw edukacyjnych poświęconych historii ruchów emancypracyjnych.

Mechanizm parlamentarnych uchwał patronackich należy również odczytywać w kontekście polityki pamięci i tożsamości historycznej. Mają one nie tylko upamiętniać, ale również pomagać lepiej zrozumieć historię. Każda decyzja o patronacie to także gest polityczny – selektywny wybór z przeszłości postaci lub wydarzenia, które uznaje się za szczególnie godne uhonorowania. Tym samym, uchwały mogą wzmacniać określone narracje historyczne, a inne marginalizować. Bywa, że są wyrazem konsensusu politycznego, ale niejednokrotnie odzwierciedlają również bieżące spory ideowe. W IX kadencji Sejmu i X Senatu (2019-2023) wyraźnie zaznaczała się asymetria: Sejm zdominowany przez jedną formację polityczną (Prawo i Sprawiedliwość) przyj-

mował patronaty zgodne z jej linią ideową, podczas gdy Senat – w którym większość miała ówczesna opozycja (Koalicja Obywatelska i PSL) – uhonorowywał inne postaci i idee. Choć od tej reguły bywały wyjątki – *vide* podjęta tak przez Sejm, jak i Senat uchwała ustanawiająca rok 2024 Rokiem Wincentego Witosa (Białokur, Biedka, Drożdż, Gołębiowski, Maresz, Misiurska, 2024, ss. 25-44). Wybór patronów stał się *de facto* formą rywalizacji o „pamięć historyczną” między dwoma organami władzy ustawodawczej.

W analizowanym okresie podejmowania uchwał (2001-2024) obie izby parlamentu kilkakrotnie dublowały się w wyborze patronów, co najlepiej pokazują uchwały dotyczące Stefana Wyszyńskiego (2021), Fryderyka Chopina (2010), Tadeusza Kościuszki (2017), czy Wincentego Witosa (2024). Niektóre uchwały odnosiły się także do tych samych rocznic, lecz inaczej interpretowanych. W wielu przypadkach powtarzały się również profesje i dziedziny życia – najczęściej honorowano postaci ze świata kultury, nauki, polityki i religii. Rzadziej wybierano bohaterów społecznych, działaczy lokalnych, czy przedstawicieli środowisk mniejszościowych.

Problemem pozostaje także kwestia reprezentacji – zwłaszcza w kontekście proporcji płciowych, regionalnych i środowiskowych. Kobiety są wyraźnie niedoreprezentowane w zestawieniu patronów roku, co wskazuje na utrwalanie tradycyjnych hierarchii w narodowym kanonie pamięci. Brakuje również postaci z mniejszości narodowych i religijnych, a także przedstawicieli nowych ruchów społecznych. W tym kontekście przywołanie takich postaci, jak Olga Boznańska (2025), Maria Grzegorzewska (2022), Wisława Szymborska (2023), czy Aleksandra Piłsudska (2023), Maria Pawlikowska-Jasnorzewska (2025) zasługuje na szczególne uznanie – nie tylko jako wyrównanie proporcji, ale też przejaw „odświeżenia” dominujących narracji historycznych.

Mimo istotnych osiągnięć, nie sposób nie dostrzec ograniczeń. W wielu przypadkach uchwały pozostają niezauważone przez szerszą opinię publiczną. Brakuje strategii komunikacyjnej i długofalowej polityki edukacyjnej towarzyszącej tym decyzjom. Często brakuje materiałów dydaktycznych dla szkół, popularnonaukowych publikacji, czy wsparcia dla lokalnych inicjatyw. Paradoksalnie – im więcej patronatów, tym większe ryzyko ich rozmycia i utraty znaczenia. Tymczasem, właśnie uchwały patronackie mają potencjał integrowania społeczeństwa, wzmacniania wspólnej tożsamości i promowania wartości, wokół których można budować wspólnotę (Zenderowski, Cebul, 2020, ss. 103-116).

Ustanawianie patronów roku przez Sejm i Senat RP jest jednym z przykładów instytucjonalizacji polityki pamięci. Z biegiem lat stało się narzędziem nie tylko narracyjnym, ale i społecznym. Decyzje parlamentarne wpływają na działalność instytucji edukacyjnych i kulturalnych, oddziałując na przekaz

medialny, a nawet są inspiracją dla działań takich instytucji, jak Narodowy Bank Polski, który emituje okolicznościowe monety i banknoty kolekcjonerskie. Uchwały parlamentarne stają się więc częścią większego procesu kształtowania pamięci narodowej.

W tym kontekście decyzja Sejmu RP o ustanowieniu roku 2025 Rokiem Generała Kazimierza Sosnkowskiego nie jest wyłącznie gestem hołdu wobec wybitnego męża stanu, ale także działaniem o głębokim potencjale edukacyjnym, ideowym i kulturowym. Uehonorowanie Sosnkowskiego wpisuje się w szerszą tradycję upamiętniania żołnierzy, polityków i twórców państwowości II Rzeczypospolitej – takich jak Józef Piłsudski, Władysław Sikorski, Ignacy Jan Paderewski, czy Wojciech Korfanty. Wybór ten pozwala także na przypomnienie mniej znanych wątków jego działalności – emigracyjnej, dyplomatycznej, ideowej – i włączenie ich do debaty o współczesnych wartościach, tożsamości oraz obowiązkach obywatelskich. A jak doszło do przyjęcia uchwały, która sprawiła, że generał Kazimierz Sosnkowski został patronem 2025 roku, w syntetyczny sposób przedstawiamy w kolejnej części artykułu.

Uchwała Sejmu RP ustanawiająca rok 2025 Rokiem Generała Kazimierza Sosnkowskiego. Przebieg procesu legislacyjnego

Proces legislacyjny dotyczący omawianej uchwały formalnie rozpoczął się 30 kwietnia 2024 roku, kiedy do Marszałka Sejmu wpłynął poselski projekt uchwały. Z jego inicjatywą wystąpiła grupa 44 posłów, reprezentujących klub parlamentarny Prawa i Sprawiedliwości (Sejm RP, 2024, Poselski projekt...). Projekt otrzymał numer druku sejmowego 360 i został złożony zgodnie z art. 33a Regulaminu Sejmu RP. Reprezentantem wnioskodawców został poseł Piotr Babinetz, który podjął się obowiązku prezentacji i uzasadnienia projektu na posiedzeniu Komisji Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Środków Przekazu.

Treść projektu uchwały zawierała zarówno część normatywną, jak i rozbudowaną część merytoryczną – biograficzną i symboliczno-historyczną. Podkreślono w niej, że generał Kazimierz Sosnkowski to postać o szczególnym znaczeniu dla dziejów niepodległej Polski – uczestnik Organizacji Bojowej PPS, współzałożyciel Związku Walki Czynnej, szef sztabu I Brygady Legionów, minister spraw wojskowych, wódz naczelny Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, a zarazem myśliciel, tłumacz, działacz społeczny i polityczny. Zwrócono uwagę na jego lojalność wobec idei niepodległościowej, opór względem sowietyzacji Polski i sprzeciw wobec polityki ustępstw, jaką prezentowała część emigracyjnych elit w czasie II wojny światowej. Cytaty

z Józefa Piłsudskiego, Mariana Kukieła, Kazimierza Wierzyńskiego i innych znanych postaci służyły uwiarygodnieniu narracji o Sosnkowskim jako wzorcu honoru i odpowiedzialności.

7 maja 2024 roku Marszałek Sejmu skierował projekt do pierwszego czytania w Komisji Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Środków Przekazu. Komisja ta, pod przewodnictwem Piotra Adamowicza z Koalicji Obywatelskiej, obradowała nad projektem 12 lipca 2024 roku (posiedzenie nr 29). Jej prace miały merytoryczny i konstruktywny przebieg, cechowały się wysoką kulturą debaty i jednogłównym poparciem projektu. Po zaprezentowaniu przez posła Babinetza pełnej sylwetki generała Sosnkowskiego i przedstawieniu autopoprawki uwzględniającej sugestie Biura Legislacyjnego, posłowie przystąpili do szczegółowego omawiania kolejnych akapitów projektu. W toku dyskusji wprowadzono szereg zmian redakcyjnych i doprecyzowujących, między innymi dotyczących określenia stopnia wojskowego, przyczyn dymisji Sosnkowskiego z funkcji Naczelnego Wodza, czy też sformułowania „człowiek renesansu”. Dyskutowano nad jego metaforycznym znaczeniem – padła propozycja terminu „człowiek renesansowy”, by ostatecznie pozostawić pierwotne brzmienie. Komisja przyjęła projekt uchwały jednogłównie, upoważniając Biuro Legislacyjne do ostatecznego przygotowania tekstu, a posła Babinetza wyznaczyła na sprawozdawcę. Sprawozdanie komisji, zawarte w druku sejmowym nr 532, zostało przekazane Prezydium Sejmu z rekomendacją przyjęcia projektu w drugim czytaniu (Sejm RP, 2024, posiedzenie Komisji nr 29). Prace Komisji zakończyły się zgodnie z harmonogramem i bez kontrowersji, co raz jeszcze warto podkreślić, świadczyło o ponadpartyjnym porozumieniu przy pracy nad tekstem uchwały (Sejm RP, 2024, Sprawozdanie Komisji druk nr 532).

Drugie czytanie projektu uchwały miało miejsce podczas 16. posiedzenia Sejmu RP X kadencji, które odbyło się 24 lipca 2024 roku. Punkt dotyczący projektu uchwały Sosnkowskiego był 19. w porządku dziennym, a obradom przewodniczył wicemarszałek Sejmu Krzysztof Bosak. Poseł sprawozdawca Piotr Babinetz zaprezentował obszernie uzasadnienie historyczne, odwołując się do bogatego dorobku generała oraz jego działalności polityczno-wojskowej, dyplomatycznej i kulturalnej. Przywołał między innymi jego rolę w walkach we wrześniu 1939 roku, działalność jako Naczelnego Wodza w latach 1943-1944, sprzeciw wobec układu Sikorski-Majski, a także wypowiedzi świadków epoki. Poza już przywołanymi na forum prac komisji – dodał jeszcze słowa Macieja Rataja i Adama Doboszyńskiego.

Po wystąpieniu Babinetza rozpoczęła się debata klubowa, w której głos zabrali przedstawiciele wszystkich najważniejszych ugrupowań parlamentarnych. Krzysztof Mieszkowski (KO) podkreślił humanistyczny wymiar postaci Sosnkowskiego i jego sprzeciw wobec decyzji o wybuchu powstania

warszawskiego, wskazując na jego przenikliwość i troskę o życie cywilów. Aleksandra Leo (Polska 2050 – Trzecia Droga) zwróciła uwagę na wybitne zdolności organizacyjne generała, podkreślając jego wkład w utworzenie Związku Walki Czynnej i znaczenie dla PPS. Tadeusz Samborski (PSL – Trzecia Droga) wskazał na szerokie zainteresowania pozawojskowe Sosnkowskiego, a Daria Gosek-Popiołek (Lewica) przypomniała jego działalność w PPS i tragiczne dylematy w czasie przewrotu majowego. Dyskusja miała zgodny ton – wszyscy mówcy wyrazili uznanie dla postaci generała i zgodzili się odnośnie potrzeby jej upamiętnienia (Sejm RP, 2024, Sprawozdanie Stenograficzne obrad, ss. 190-194).

Podczas dyskusji zgłoszono również pytania dotyczące planowanych obchodów, a przede wszystkim popularyzacji wiedzy o generale Sosnkowskim. Były to głosy konstruktywne, wskazujące na potrzebę uzupełnienia braków w zakresie wiedzy o Sosnkowskim w polskim społeczeństwie. Głos zabrał również poseł Artur Szałabawka (PiS), przypominając o walce generała z analfabetyzmem poprzez przymusowe nauczanie w wojsku. Głosowanie nad projektem uchwały (nr 31) miało miejsce tego samego dnia o godzinie 17:27. Uchwała została przyjęta jednogłośnie. Za głosowało 444 posłów, nikt nie był przeciw i nikt nie wstrzymał się od głosu. Akt ten został opublikowany w Monitorze Polskim (M.P. 2024 poz. 740), uzyskując formalną moc obowiązującą (Sejm RP, 2024, Sprawozdanie Stenograficzne obrad, ss. 195-196).

W momencie zamykania redakcji niniejszego tomu, to jest wiosną 2025 roku, można było zauważyć pozytywny, choć jeszcze ograniczony, oddźwięk społeczny podjętej uchwały. Szkoły, samorządy, instytucje kultury i organizacje obywatelskie zaczęły włączać się w organizację obchodów Roku Sosnkowskiego. Oznaczało to, że uchwała parlamentarna znalazła oddźwięk i rezonans w przestrzeni publicznej. Czy zgodny z oczekiwaniami posłów, którzy przyjęli uchwałę, miały pokazać dopiero kolejne miesiące. A w szczególności listopad 2025 roku, kiedy przypadała okrągła 140. rocznica urodzin K. Sosnkowskiego, która stała się bezpośrednią inspiracją do przyjęcia uchwały. Można ją więc odczytywać jako przykład skutecznego działania Sejmu w roli depozytariusza pamięci zbiorowej. Dlatego, autorzy artykułu pragną zauważyć, że parlament – jeśli działa w duchu odpowiedzialności za wspólnotę – może pełnić funkcję nie tylko ustawodawczą, ale i kulturotwórczą, inicjując refleksję nad narodową tożsamością, jak też przekazując wartości kolejnym pokoleniom. Uchwała ustanawiająca rok 2025 Rokiem Generała Kazimierza Sosnkowskiego okazała się nie tylko hołdem dla jednostki, ale również potwierdzeniem dojrzałości państwa demokratycznego, które rozumie rolę historii w kształtowaniu przyszłości. Stała się także dowodem na to, że możliwa jest ponadpartyjna zgoda w sprawach fundamentalnych dla wspólnoty narodowej.

Obraz generała Kazimierza Sosnkowskiego we współczesnych podręcznikach do nauczania historii w szkołach ponadpodstawowych

Na potrzeby niniejszego opracowania analizie poddane zostały podręczniki czterech dominujących na rynku wydawnictw: Gdańskiego Wydawnictwa Oświatowego (GWO) (Chwalba, Kępski, 2022; Dudek, Kępski, Polit, 2023), Nowej Ery (Kłaczek, Łaszkiewicz, Roszak, 2024; Krzemiński, Niewęgłowska, 2024; Śniegocki, Zielińska, 2022), Wydawnictwa Operon (Ustrzycki, Ustrzycki, 2023; Ustrzycki, Ustrzycki, 2023 (II); Ustrzycki, Ustrzycki, 2022; Ustrzycki, Ustrzycki, 2022 (II) oraz Wydawnictw Szkolnych i Pedagogicznych (dalej: WSiP) (Czubaty, Szlanta, 2021; Choińska-Mika, Szlanta, Zielińska, 2021; Szlanta, Zawistowski, 2023; Choińska-Mika, Szlanta, Zawistowski, 2022).

Wszystkie dopuszczone do użytku szkolnego publikacje muszą być zgodne z obowiązującą podstawą programową, w której wymienione zostały treści nauczania, ujęte w formie wymagań szczegółowych wyodrębnionych dla każdego z zakresów – podstawowego i rozszerzonego. Podręczniki, z których korzystają obecni uczniowie klas trzecich i czwartych, zostały opracowane na podstawie podstawy programowej z 2022 roku, w której dla zakresu podstawowego przewidziano realizację następujących treści odnoszących się do wydarzeń związanych między innymi z działalnością Kazimierza Sosnkowskiego:

XXXV. Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń:
7) przedstawia genezę nowoczesnych ruchów politycznych (socjalizm, ruch ludowy, ruch narodowy), z uwzględnieniem ich przedstawicieli, w tym: Wincentego Witosa, Ignacego Daszyńskiego, Romana Dmowskiego, Józefa Piłsudskiego i Wojciecha Korfańskiego;

XXXVIII. Sprawa polska w przededniu i podczas I wojny światowej. Uczeń:
5) charakteryzuje przykłady zaangażowania militarne Polaków podczas wojny, ze szczególnym uwzględnieniem losów Legionów.

XLII. Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej. Uczeń:
3) ocenia wpływ Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego oraz innych polityków na powstanie i kształt II Rzeczypospolitej; porównuje ich wizję Polski;
4) charakteryzuje życie polityczne w Polsce w czasie rządów sanacyjnych;

XLVI. Wojna obronna Polski w 1939 roku. Agresja Niemiec (1 września) i Związku Sowieckiego (17 września). Uczeń:

3) charakteryzuje etapy wojny obronnej, podaje przykłady bohaterstwa obrońców, w tym: Westerplatte, Poczty Polskiej, Mokrej, Wizny, bitwy nad Bzurą, Warszawy i Kocka, oraz zbrodni wojennych dokonanych przez agresorów, w tym w: Wieluniu, Bydgoszczy, Katowicach i Grodnie;
5) wyjaśnia znaczenie powołania polskich władz państwowych i sił zbrojnych na uchodźstwie;

L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju.
Uczeń:

- 1) omawia działalność rządu Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie;
- 5) charakteryzuje organizację i cele Polskiego Państwa Podziemnego (DzU 2022, poz. 622).

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że decyzją minister edukacji Barbary Nowackiej, w 2024 roku dokonano kolejnych zmian w podstawie programowej kształcenia ogólnego. W przypadku interesującego nas zagadnienia, korekty można by uznać za kosmetyczne – w dziale XLII pkt. 3 został przeniesiony z zakresu podstawowego do rozszerzonego, w dziale XLVI pkt. 3 zyskał brzmienie:

charakteryzuje etapy wojny obronnej, podaje przykłady bohaterstwa obrońców, uwzględniając żołnierzy i ludność cywilną oraz zbrodni wojennych dokonanych przez agresorów, z uwzględnieniem własnego regionu (DzU 2024, poz. 1019),

– gdyby nie fakt, że pierwotnie w zapisach przeznaczonych dla zakresu rozszerzonego obowiązywało sformułowanie, które zostało całkowicie usunięte po zmianach z 2024 roku:

Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: ocenia rolę wielkich postaci polskiej polityki z okresu II wojny światowej, w tym: Władysława Sikorskiego, Stefana Grot-Roweckiego, Władysława Andersa, Stanisława Mikołajczyka, Kazimierza Sosnkowskiego i Leopolda Okulickiego (DzU 2024, poz. 1019).

Znając zapisy aktu prawnego, stanowiącego punkt odniesienia dla autorów poszczególnych opracowań, przyjrzyjmy się zatem, jakie miejsce na kartach współczesnych podręczników zajmuje postać bohatera naszych rozważań. W publikacjach wydawnictwa Nowa Era z nazwiskiem Sosnkowskiego po raz pierwszy spotykamy się przy okazji omawiania zagadnień poświęconych odrodzeniu niepodległej Rzeczypospolitej. Należy przy tym podkreślić, że informacje dotyczące Kazimierza Sosnkowskiego ograniczają się w tym przypadku jedynie do wymienienia jego nazwiska w podpisie fotografii wykonanej w listopadzie 1918 roku. Przedstawia ona Józefa Piłsudskiego w towarzystwie Sosnkowskiego i hr. Harrego Kesslera podczas spaceru w twierdzy w Magdeburgu. O jego wcześniejszych dokonaniach (m.in. utworzeniu Związku Walki Czynnej i walkach I Brygady Legionów) w obu podręcznikach tego wydawnictwa brakuje jakichkolwiek wzmianek.

W odniesieniu do tematów poświęconych historii Polski w okresie międzywojennym, postać Kazimierza Sosnkowskiego pojawia się jeszcze tylko raz, w podręczniku przeznaczonym dla zakresu rozszerzonego. Nazwisko bohatera naszych rozważań zostało bowiem wymienione we fragmencie nar-

racji rozdziału poświęconego ostatnim latom II Rzeczypospolitej, w którym przedstawiony został podział obozu sanacyjnego po śmierci Józefa Piłsudskiego. W podręczniku możemy zatem przeczytać między innymi:

Rywalizować ze sobą zaczęli bliscy współpracownicy Piłsudskiego z okresu Legionów: Walery Sławek (piastujący wówczas funkcję premiera) oraz generałowie Kazimierz Sosnkowski i Edward Rydz-Śmigły. Ostatecznie zwycięzcą sporu okazał się Rydz-Śmigły, który został Generalnym Inspektorem Sił Zbrojnych i przejął kontrolę nad armią (Krzemiński, Niewęgłowska, 2024, s. 519).

Z oczywistych względów nieco więcej informacji dotyczących działalności gen. Sosnkowskiego należałoby się spodziewać w przypadku rozdziałów poświęconych tworzeniu struktur Polskiego Państwa Podziemnego oraz polskich władz na uchodźstwie podczas II wojny światowej. Tymczasem, również tym razem możemy mówić jedynie o wzmiankach, zwłaszcza w odniesieniu do podręcznika dla zakresu podstawowego. Zabrakło w nim bowiem nawet informacji, że to Kazimierz Sosnkowski został komendantem głównym Związku Walki Zbrojnej, choć narracji autorskiej towarzyszy tekst źródłowy, będący fragmentem wydanej w Paryżu 4 grudnia 1939 roku Instrukcji Sosnkowskiego dla płk. Stefana Grota Roweckiego (Kłaczek, Łaskiewicz, Roszak, 2024, s. 325). Także objęcie stanowiska Wodza Naczelnego Polskich Sił Zbrojnych, po tragicznej śmierci gen. Władysława Sikorskiego, zostało jedynie wzmiankowane przy okazji informacji dotyczących dość szeroko opisywanej katastrofy gibraltarskiej. Z kolei, pozbawienie Sosnkowskiego tego stanowiska zostało wspomniane jedynie pośrednio, bez przytoczenia jego nazwiska, w kontekście objęcia tej funkcji w ostatnich dniach powstania warszawskiego przez gen. Tadeusza Bora Komorowskiego (Kłaczek, Łaskiewicz, Roszak, 2024, s. 323, 336).

W poświęconym między innymi II wojnie światowej podręczniku dla klasy 4, przygotowanym dla zakresu rozszerzonego, kwestia obecności gen. Sosnkowskiego przedstawia się podobnie, o czym świadczy choćby fakt, że interesujące nas nazwisko nie zostało nawet uwzględnione w umieszczonym na końcu opracowania indeksie najważniejszych pojęć i postaci. Po raz pierwszy, w odniesieniu do tego okresu, Sosnkowski pojawia się przy okazji przytaczanego w opracowaniu tekstu źródłowego, jako adresat wysłanego w styczniu 1940 roku przez gen. Michała Karaszewicza-Tokarzewskiego raportu dotyczącego sytuacji Polaków na ziemiach wcielonych do III Rzeszy oraz na terenie Generalnego Gubernatorstwa (Śniegocki, Zielińska, 2022, s. 121). W dalszej części narracji – w rozdziale *Polskie Państwo Podziemne* – Sosnkowski wymieniany jest jako komendant ZWZ w sąsiedztwie Instrukcji skierowanej do płk. Grota Roweckiego, przywoływanej już przy okazji analizy podręcznika dla zakresu podstawowego (Śniegocki, Zielińska, 2022,

s. 142). Jeśli zaś chodzi o objęcie przez niego stanowiska Wodza Naczelnego, to jedynie w wydzielonym fragmencie poświęconym okolicznościom śmierci gen. Sikorskiego znalazła się następująca adnotacja:

Śmierć Sikorskiego obniżyła autorytet rządu na uchodźstwie. Nowym premierem został mało znany działacz SL Stanisław Mikołajczyk, a wodzem naczelnym gen. Kazimierz Sosnkowski, zwolennik twardych rozmów z Sowietami. Obaj politycy nie darzyli się sympatią, co dodatkowo pogłębiało słabość polskich władz (Śniegocki, Zielińska, 2022, s. 138).

Ostatnie wzmianki odnoszące się do bohatera naszych rozważań możemy spotkać we fragmentach narracji poświęconych decyzjom dotyczącym zasadności wybuchu powstania warszawskiego. Uczniowie korzystający z podręcznika mogą tam znaleźć swoiste potwierdzenie przytoczonego wyżej cytatu, bowiem autorzy opracowania podkreślili rozbieżności w postrzeganiu tej decyzji pomiędzy jej zwolennikiem, premierem Mikołajczykiem, a przeciwnikiem, gen. Sosnkowskim, który *nie wierzył* „[...] w możliwość zwycięstwa i wsparcia Polaków przez Sowietów” (Śniegocki, Zielińska, 2022, s. 152). Wyraźnie antysowieckie nastawienie Sosnkowskiego wybrzmiewa również z ostatniego poświęconego jemu fragmentu narracji, w podrozdziale *Konferencja w Jaltie*. Można w nim przeczytać, że Wódz Naczelnny jawnie oskarżał aliantów o opuszczenie polskiego sojusznika, czego przejawem był brak pomocy dla walczącej Warszawy, a także zdecydowanie sprzeciwiał się jakimkolwiek ustępstwom terytorialnym lub politycznym na rzecz ZSRS. Taka postawa doprowadziła do usunięcia Sosnkowskiego ze stanowiska, do czego nakłaniać miał prezydenta Władysława Raczkiewicza premier Mikołajczyk (Śniegocki, Zielińska, 2022, ss. 164-165). Na zakończenie tej części rozważań warto również podkreślić, że w całym analizowanym podręczniku brakuje jakiegokolwiek fotografii lub biogramu gen. Sosnkowskiego.

Więcej informacji na temat naszego bohatera możemy znaleźć w podręcznikach wydawnictwa GWO, choć podobnie jak to miało miejsce w opracowaniach Nowej Ery, postać Sosnkowskiego nieco szerzej przybliżana jest czytelnikom dopiero w klasie 4, w rozdziałach poświęconych II wojnie światowej. Po raz pierwszy z interesującym nas nazwiskiem spotykamy się jednak w klasie 3, w rozdziale *Rewolucja 1905-1907 i polskie organizacje niepodległościowe*, w którym Kazimierz Sosnkowski wymieniony został jako wywodzący się z PPS-Frakcji Rewolucyjnej najbliższy współpracownik Piłsudskiego, a przy tym współtwórca i szef Związku Walki Czynnej (Chwalba, Kępski, 2022, s. 283). Kolejna, a przy tym ostatnia w tym opracowaniu, wzmianka pojawia się przy okazji kryzysu przysięgowego. W rozdziale *Polacy w czasie Wielkiej Wojny* możemy bowiem przeczytać, że Piłsudski został internowany przez Niemców w Magdeburgu wraz z szefem sztabu, Kazimierzem Sosn-

kowskim, co przyczyniło się do ostatecznego zerwania z koncepcją dalszej walki u boku państw centralnych, umacniając równocześnie mit Piłsudskiego jako „niezłomnego bojownika o niepodległą Polskę” (Chwalba, Kępski, 2022, ss. 337-338).

W podręczniku dla klasy 4, obejmującym okres II wojny światowej i czasy współczesne, gen. Sosnkowski wspomniany został już w pierwszym rozdziale, poświęconym wojnie obronnej 1939 roku. Czytamy tam między innymi:

Tempo niemieckiego natarcia sprawiło, że odbudowanie frontu na Wiśle stało się niemożliwe. Pozostawał odwrót na przedmoście rumuńskie. Operację tę miał osłaniać front południowy, którego dowódcą mianowano generała Kazimierza Sosnkowskiego. Dowodząc energicznie i ofensywnie, zdołał on pokonać Niemców na przedpolach Lwowa (Dudek, Kępski, Polit, 2023, s. 13).

Kolejne wzmianki odnoszą się do działań Generała już na emigracji. Jest on wymieniany jako komendant główny utworzonego w listopadzie 1939 roku Związku Walki Zbrojnej. W narracji autorskiej zaznaczono jednak, że Sosnkowski przebywał wówczas poza krajem, co sprawiło, że na plan pierwszy wysunął się *wybitnie zdolny* komendant obszaru pod okupacją niemiecką – płk Stefan Rowecki „Grot” (Dudek, Kępski, Polit, 2023, s. 117). Warto podkreślić, że w opracowaniu GWO zamieszczono również informację, że Sosnkowski był wyjątkiem na tle innych oficerów sanacyjnych, traktowanych z dużą niechęcią i dystansem przez skupione wokół gen. Sikorskiego polskie władze na uchodźstwie. O jego silnej pozycji zadecydowały wielki talent i odwaga, którymi wykazał się podczas walk wrześniowych 1939 roku (Dudek, Kępski, Polit, 2023, s. 105).

Nazwisko Sosnkowskiego pojawia się także w rozdziale *Polska i Polacy pod okupacją niemiecką*, w którym Generał wymieniony został jako adresat wspominanego już Raportu gen. Karaszewicza-Tokarzewskiego z 9 stycznia 1940 roku (Dudek, Kępski, Polit, 2023, s. 85). Najszerzej jednak przybliżany jest czytelnikom przy okazji opisu działań polskich władz emigracyjnych oraz Polskich Sił Zbrojnych. Autorzy podręcznika wspominają nawet o rzadko opisywanym w tego typu publikacjach przesileniu rządowym, do którego doszło latem 1940 roku z powodu opuszczenia przez Sikorskiego Francji jeszcze podczas toczonych na jej terytorium walk. Sikorski został wówczas poddany ostrej krytyce, a jego zachowanie porównywano z postępowaniem marsz. Rydza-Śmigłego, który również opuścił swoich żołnierzy we wrześniu 1939 roku. Utrzymanie stanowiska premiera Sikorski zawdzięczać miał między innymi mediacjom gen. Sosnkowskiego oraz poparciu premiera Churchilla (Dudek, Kępski, Polit, 2023, s. 106).

Generał wspomniany jest również jako zdecydowany krytyk układu Sikorski-Majski z 30 lipca 1941 roku. W narracji podręcznikowej pojawia się

nawet informacja, że to on przewodził grupie przeciwników tego aktu, którzy demonstracyjnie podali się do dymisji. Porozumienie z ZSRS nie gwarantowało bowiem przywrócenia przedwojennej wschodniej granicy Polski, a dodatkowe oburzenie polityków budziła akceptacja terminu „amnestia” w odniesieniu do zwalnianych z łagrów więźniów polskich (Dudek, Kępski, Polit, 2023, s. 109). Kolejne fragmenty rozdziału poświęconego rządowi i władzom wojskowym na emigracji, w których spotkać możemy informacje poświęcone gen. Sosnkowskiemu, odnoszą się do wątku katastrofy gibraltarskiej i przejęcia przez niego funkcji wodza naczelnego. Tę część opracowania wzbogaca wyróżniona ramką z fotografią i biogramem Generała, co można odnotować jedynie w trzech spośród 14 analizowanych podręczników. W narracji autorskiej zamieszczone zostały informacje dotyczące konfliktu Sosnkowskiego z nowym premierem – Stanisławem Mikołajczykiem, który postrzegał następcę Sikorskiego jako uosobienie znienawidzonego obozu piłsudczyków. Główne podłoże konfliktu wiązało się jednak ze stosunkiem do relacji z ZSRS. W opracowaniu czytamy między innymi:

Mikołajczyk sądził, że bolesne (także dla niego) ustępstwa w sprawie granic wystarczą do normalizacji stosunków. Sosnkowski takie myślenie uważał za naiwne (Dudek, Kępski, Polit, 2023, s. 112).

Różnice te uległy pogłębieniu w okresie powstania warszawskiego. W obliczu zbrodniczej wobec polskiego podziemia postawy Sowietów, czego doświadczyli przede wszystkim żołnierze AK na Kresach Wschodnich, Sosnkowski postulował natychmiastowe przerwanie akcji „Burza”. Mikołajczyk był przeciwnego zdania, wciąż licząc na porozumienie ze Stalinem. To również wódz naczelny najbardziej zabiegał o wsparcie powstańców za pomocą zrzuconych, wykonywanych przez lotnictwo polskie, brytyjskie, południowoafrykańskie oraz amerykańskie z baz zlokalizowanych w południowej Italii. Ich niewielka skuteczność wiązała się z postawą Rosjan i brakiem zgody na lądowanie samolotów alianckich za linią frontu. Narastająca niechęć obu polityków doprowadziła ostatecznie do usunięcia Sosnkowskiego ze stanowiska i powierzenia go gen. Tadeuszowi „Borowi” Komorowskiemu, choć ten w chwilę później trafił do niemieckiej niewoli. Jednym z powodów odwołania Sosnkowskiego było wydanie przez niego 1 września 1944 roku rozkazu, w którym:

potępił pozostawienie Polski samej sobie przez sojuszników, odwołując się do słów z *Wesela Wyspiańskiego*: „[...] podłość, kłam / Znam, znanadto dobrze znam” (Dudek, Kępski, Polit, 2023, ss. 129-134).

Na wydarzeniach z 1944 roku kończą się wątki, w których przywoływana jest postać Kazimierza Sosnkowskiego. Jak widać, opracowania GWO cha-

rakteryzują się dość licznymi odniesieniami do bohatera naszych rozważań, przede wszystkim jednak jest to jeden z nielicznych, w którym uwzględniono biogram tego ważnego oraz wpływowego żołnierza i polityka. Przyjrzyjmy się zatem, jak interesująca nas kwestia prezentuje się w podręcznikach wydawnictwa Operon, przeznaczonych dla uczniów realizujących historię w zakresie podstawowym i rozszerzonym. Warto od razu podkreślić, że narracja opracowań dla obu poziomów jest często jednobrzmiąca, różniąc się jedynie pewnym zakresem treści dodanych w zakresie rozszerzonym.

Podobnie jak to miało miejsce we wcześniej analizowanych podręcznikach GWO, również w opracowaniach Operonu Kazimierz Sosnkowski po raz pierwszy pojawia się przy okazji informacji dotyczących polskich orientacji politycznych powstałych przed wybuchem I wojny światowej. Jest więc wymieniany jako twórca utworzonego w 1908 roku, z inicjatywy Piłsudskiego, Związku Walki Czynnej. W podręczniku przeznaczonym dla zakresu rozszerzonego stosowne fragmenty narracji wzbogacone zostały tekstem źródłowym – fragmentem regulaminu ZWC autorstwa Kazimierza Sosnkowskiego, a w obu analizowanych opracowaniach wykorzystano fotografię przedstawiającą komendanta Związku Strzeleckiego, Józefa Piłsudskiego, oraz szefa sztabu, Kazimierza Sosnkowskiego, maszerujących przed szeregiem członków ZS podczas ćwiczeń w Zakopanem w sierpniu 1913 roku (Ustrzycki, 2023 I, ss. 16-17; Ustrzycki, Ustrzycki, 2023 II, ss. 25, 28).

Kolejna wzmianka odnosząca się do bohatera naszych rozważań pojawia się przy okazji opisu wydarzeń z 1917 roku. O Sosnkowskim wspomniano bowiem w tekście źródłowym przytaczanym w obu podręcznikach. Stanowi ją relacja Wacława Lipińskiego, podoficera I Brygady, poświęcona kryzysowi przysięgowemu, w którym mowa jest między innymi o wywiezieniu Komendanta i towarzyszącego mu Kazimierza Sosnkowskiego do Niemiec. Tekst uzupełniono o wyjaśnienie, w którym czytamy:

Kazimierz Sosnkowski był zastępcą Piłsudskiego w Komisji Wojskowej Tymczasowej Rady Stanu oraz członkiem Komendy Naczelnej Polskiej Organizacji Wojskowej (Ustrzycki, Ustrzycki, 2023 I, s. 50; Ustrzycki, Ustrzycki, 2023 II, ss. 78-79).

Sosnkowski pojawia się również na fotografii reprodukowanej w obydwu analizowanych podręcznikach, przedstawiającej przegląd oddziałów Wojska Polskiego po zajęciu Wilna w kwietniu 1919 roku. Przeglądu dokonywał Józef Piłsudski w towarzystwie Edwarda Rydza-Śmigłego, Stanisława Szepetyckiego oraz bohatera niniejszej analizy (Ustrzycki, Ustrzycki, 2023 I, s. 151; Ustrzycki, Ustrzycki, 2023 II, s. 233).

W przypadku podręcznika przeznaczonego dla zakresu podstawowego, w klasie 3 uczniowie nie spotykają już więcej interesującej nas postaci. Nieco

inaczej kwestia ta przedstawia się w opracowaniu przewidzianym dla rozszerzenia, w którym pojawia się bardzo ważna informacja, ilustrująca charakter i osobowość Generała, wiernego swym przekonaniom nawet wbrew opinii większości. We fragmencie narracji opisującym sytuację wewnętrzną w Polsce w przededniu II wojny światowej czytamy bowiem:

Trudniej było natomiast o porozumienie polityczne między sanacyjnym obozem rządzącym a opozycją. Jednak wśród polityków obu stron pojawiały się głosy o konieczności podjęcia działań w tym kierunku. Spośród przedstawicieli władz tę kwestię podnosili zwłaszcza Eugeniusz Kwiatkowski i generał Kazimierz Sosnkowski, który jednak miał wówczas słabą pozycję w obozie sanacji (Ustrzycki, Ustrzycki, 2023 II, s. 294).

Wybuch II wojny światowej przyniósł radykalne zmiany w biografii polityczno-wojskowej Generała. W podręczniku przeznaczonym dla zakresu podstawowego wzmiankowany jest on jednak tylko dwukrotnie – jako komendant główny Związku Walki Zbrojnej od listopada 1939 roku do czerwca 1940 roku oraz jako Wódz Naczelny, którym został po śmierci gen. Sikorskiego w 1943 roku. W opracowaniu znalazła się informacja, że powołany w tym samym czasie na stanowisko premiera Stanisław Mikołajczyk był zwolennikiem ustępstw wobec Sowietów w sprawie wschodniej granicy Polski. O opinii Sosnkowskiego na ten temat autorzy podręcznika jednak nie wspominają (Ustrzycki, Ustrzycki, 2022 I, s. 70, 72).

Nieco więcej wiadomości na temat Generała, jego poglądów i pełnionych funkcji otrzymują osoby korzystające z podręcznika przeznaczonego dla zakresu rozszerzonego. Poza wspomnianymi wyżej stanowiskami pojawia się w nim bowiem informacja na temat kryzysu rządowego, do którego doszło po podpisaniu układu Sikorski-Majski. W opracowaniu możemy przeczytać między innymi:

Do dymisji podało się trzech jego [rządu] członków: August Zaleski (minister spraw zagranicznych), Marian Seyda oraz generał Kazimierz Sosnkowski, który stał się odąd jednym z głównych krytyków polityki rządu wobec Moskwy (Ustrzycki, Ustrzycki, 2022 II, s. 84, 88, 90).

W podręczniku wspomniano również o krytycznym stosunku Generała do akcji „Burza”. Sosnkowski był bowiem przeciwny ujawnianiu sił AK przed wkraczającymi władzami sowieckimi, uważając, że należy zachować konspirację, a nawet przygotowywać się do ewentualnego wystąpienia zbrojnego przeciwko Armii Czerwonej (Ustrzycki, Ustrzycki, 2022 II, s. 130). Autorzy opracowania zaznaczyli również, że ówczesny Wódz Naczelny negatywnie odnosił się do planowanego w Warszawie powstania, bowiem *uważał, że „bez wcześniejszego porozumienia z Moskwą w sprawie militarnego współ-*

działania jest ono skazane na porażkę” (Ustrzycki, Ustrzycki, 2022 II, s. 134). Warto na zakończenie tej części rozważań dodać, że gen. Sosnkowski tylko raz pojawia się na zamieszczonej w podręczniku fotografii – w towarzystwie płk. Stanisława Sosabowskiego, podczas przeglądu żołnierzy 1. Samodzielnej Brygady Spadochronowej w 1943 roku (Ustrzycki, Ustrzycki, 2022 II, s. 142).

Pora zatem przyjrzeć się ostatnim podręcznikom, przygotowanym przez WSiP dla zakresu podstawowego i rozszerzonego. Również w tym przypadku nazwisko Kazimierza Sosnkowskiego po raz pierwszy pojawia się przy okazji wątków związanych z rewolucją 1905 roku oraz przygotowaniami Polaków do zbliżającego się konfliktu międzynarodowego. W obu opracowaniach dla klasy 3 jest on wymieniany jako komendant utworzonego w 1908 roku Związku Walki Czynnej, a informacji towarzyszy wzmianka, że był bliskim współpracownikiem Piłsudskiego (Czubaty, Szlanta, 2021, ss. 196-197; Choińska-Mika, Szlanta, Zielińska, 2021, s. 349). W przypadku opracowania przeznaczonego dla zakresu podstawowego, to jedyna w klasie 3 adnotacja odnosząca się do bohatera naszych rozważań. W zakresie rozszerzonym sytuacja wygląda bardzo podobnie, choć czytelnicy mogą jeszcze zobaczyć Sosnkowskiego na fotografii wykonanej w sierpniu 1913 roku, podczas prowadzonego wraz z Józefem Piłsudskim ćwiczebnego przemarszu oddziałów Strzelca ze Stróży do Zakopanego (Choińska-Mika, Szlanta, Zielińska, 2021, s. 351).

Z oczywistych względów działalność Generała podczas II wojny światowej i pełnione przezeń funkcje sprawiły, że znacznie więcej informacji na jego temat możemy spotkać w podręcznikach dla klasy 4. W opracowaniu przeznaczonym dla zakresu podstawowego jest więc wymieniony jako minister w rządzie stworzonym przez Władysława Sikorskiego, mimo że był przedstawicielem obozu sanacji, oraz jako komendant powołanego do życia 13 listopada 1939 roku Związku Walki Zbrojnej (Szlanta, Zawistowski, 2023, s. 84, 90). Z kolei, informacji dotyczącej objęcia przez Sosnkowskiego stanowiska Wodza Naczelnego po tragicznej śmierci gen. Sikorskiego towarzyszy wydzielony biogram z fotografią Generała oraz tabelaryczne zestawienie władz RP na uchodźstwie podczas II wojny światowej – prezydenta, kolejnych premierów oraz Wodzów Naczelných. W narracji autorskiej pojawiają się również odniesienia do słabnącej pozycji polskiego rządu na arenie międzynarodowej w kontekście relacji z ZSRS oraz naciskami Brytyjczyków i Amerykanów na konieczność porozumienia się ze Stalinem, jak też pewnych istotnych ustępstw wobec jego żądań. W opracowaniu możemy przeczytać między innymi:

Władze polskie ugięły się więc pod żądaniem Churchilla i prezydent Raczkiewicz zdymisjonował Naczelnego Wodza Kazimierza Sosnkowskiego – wskazywanego przez sojuszników jako zatwardziałego wroga unormowania stosunków z ZSRS. Ostatnia wzmianka odnosząca się do bohatera naszych rozważań w pod-

ręczniku przeznaczonym dla zakresu podstawowego dotyczy jego sceptycznego stosunku wobec planów wywołania w Warszawie powstania zbrojnego (Szłanta, Zawistowski, 2023, ss. 87-88, 117).

W opracowaniu przeznaczonym dla rozszerzenia znajdujemy te same wątki i informacje, choć, co zrozumiałe, niekiedy nieco bardziej rozbudowane pod względem merytorycznym. Możemy więc przeczytać, że Sosnkowski wszedł w skład gabinetu gen. Sikorskiego, mimo że był przedstawicielem obozu sanacji, stając na czele Komitetu Ministrów dla Spraw Kraju. Z kolei, informacji odnoszącej się do objęcia przez niego funkcji komendanta głównego ZWZ towarzyszy komentarz:

Z jednej strony był on przez lata bliskim współpracownikiem Józefa Piłsudskiego i cieszył się wśród oficerów Wojska Polskiego dużym autorytetem, z drugiej zaś – przebywał we Francji i dzięki temu Sikorski mógł mieć z nim stały kontakt (Choińska-Mika, Szłanta, Zawistowski, 2022, ss. 120-121, 136).

W podręczniku pojawia się również informacja o złożonej na znak protestu wobec podpisania układu Sikorski-Majski dymisji Sosnkowskiego oraz kilku innych członków rządu, w tym ministra spraw zagranicznych, Augusta Zaleskiego. Warto również podkreślić, że przy wzmiance o objęciu przez niego stanowiska Wodza Naczelnego, po tragicznej śmierci Sikorskiego pojawia się nieco inna, niż cytowana wyżej, ocena Generała:

Następcy Sikorskiego, zwłaszcza nowy premier, nie mieli już takiego autorytetu, zarówno wśród aliantów, jak i wśród samych Polaków (Choińska-Mika, Szłanta, Zawistowski, 2022, s. 124, 130).

Najbardziej znaczące informacje dotyczące Kazimierza Sosnkowskiego możemy znaleźć jednak w rozdziale *Akcja „Burza” i powstanie warszawskie*. Autorzy podręcznika zwracają w nim uwagę na pogłębiające się różnice pomiędzy Wodzem Naczelnym a premierem Mikołajczykiem, przede wszystkim w kwestii relacji z ZSRS. Sosnkowski jest też przywoływany w kontekście rozkazu z 27 października 1943 roku, wysłanego do komendanta głównego AK, gen. Tadeusza „Bora” Komorowskiego, w którym nakazywał żołnierzom nie tylko rozpoczęcie przygotowań do podjęcia jawnej walki z wycofującymi się Niemcami, ale także ponowne przejście do konspiracji w przypadku wrogich działań Sowietów (Choińska-Mika, Szłanta, Zawistowski, 2022, ss. 177-179).

Kazimierz Sosnkowski wspominany jest również jako przeciwnik wybuchu powstania warszawskiego, a w narracji autorskiej dość precyzyjnie opisano okoliczności jego zdymisjonowania w 1944 roku. Powodem takiej decyzji były naciski władz brytyjskich, niezadowolonych z braku porozumienia polsko-sowieckiego, a Sosnkowski w tej politycznej rozgrywce uznawany był

za zatwardziałego wroga unormowania stosunków z ZSRS i nieustępliwego w kwestii granic. Sosnkowski dodatkowo naraził się Brytyjczykom mocnym apelem o pomoc dla walczącej Warszawy i oskarżeniem sojuszników, że pozostawienie stolicy na pastwę Niemców jest złamaniem wzajemnych zobowiązań (Choińska-Mika, Szlanta, Zawistowski, 2022, s. 182, 190-191).

Najciekawszym jednak i najbardziej wartościowym elementem obudowy podręcznika jest wydzielona ramka z biogramem Generała, zawierająca wiele wiadomości, których na próżno szukać w innych opracowaniach. Nie ma tam jedynie suchego zestawienia pełnionych przez niego funkcji i zajmowanych stanowisk, ale także kilka ważnych informacji obrazujących charakter gen. Sosnkowskiego oraz stosunki panujące w najwyższych gremiach polityczno-wojskowych sanacyjnej Polski. W biogramie czytamy bowiem między innymi:

W 1926 r. nie poparł zamachu majowego i, rozdarty moralnie, próbował popełnić samobójstwo. Jego ówczesna postawa osłabiła więzi z Piłsudskim, choć nie utracił zaufania Marszałka. Po 1936 r. był oponentem marsz. Rydza-Śmigłego, co sprawiło, że został odsunięty od przygotowań wojennych i do 10 września nie miał przydzielonego dowództwa (Choińska-Mika, Szlanta, Zawistowski, 2022, s. 177).

Zakończenie

Podsumowując, warto raz jeszcze przypomnieć, że uhonorowanie generała Kazimierza Sosnkowskiego jako patrona roku 2025 nie było gestem przypadkowym. Uchwała Sejmu RP w tej sprawie została przyjęta jednogłośnie, po rzeczowej dyskusji oraz przy zachowaniu wszelkich wymogów procesu legislacyjnego. Debata parlamentarna, a także tekst samej uchwały podkreślały wielowymiarowy charakter postaci Sosnkowskiego – jako żołnierza, myśliciela, polityka i patrioty. To właśnie tego rodzaju parlamentarne decyzje, mimo że mają charakter symboliczny, stwarzają realną szansę na intensyfikację działań edukacyjnych i popularyzatorskich wokół danej postaci. By jednak potencjał ten mógł być w pełni wykorzystany, potrzebne jest jego przełożenie na działania systemowe, w tym zwłaszcza – na treści nauczania szkolnego.

Na podkreślenie zasługuje również informacja, że proces ustanawiania patronów roku przez Sejm i Senat Rzeczypospolitej Polskiej stał się na przestrzeni ostatnich dwóch dekad istotnym narzędziem polityki pamięci. Uchwały – choć formalnie niewiążące – mają charakter opiniotwórczy i kulturotwórczy, wpływając na działania szkół, instytucji kultury, organizacji społecznych i mediów. W praktyce jednak zbyt często pozostają one odizolowane od świata edukacji szkolnej, nieprzekładane na konkretne działania

dydaktyczne czy wsparcie dla nauczycieli. Dlatego, wnioski płynące z niniejszego artykułu mają szerszy charakter. Pokazują, że konieczne jest nie tylko promowanie wiedzy o patronach roku w przestrzeni publicznej, ale również trwałe włączenie tych postaci do edukacyjnego obiegu – zarówno przez uzupełnianie narracji podręcznikowych, jak i wspieranie nauczycieli w przygotowywaniu odpowiednich lekcji, materiałów dydaktycznych i projektów uczniowskich. Tylko w ten sposób uchwały parlamentarne mogą sprawować swoją pełną funkcję – nie tylko upamiętniając, ale też edukując i budując wspólną tożsamość.

Jak wynika z zaprezentowanej w artykule analizy, gen. Kazimierz Sosnkowski pojawia się na kartach podręczników przeznaczonych dla szkół ponadpodstawowych, choć zakres owej obecności jest bardzo zróżnicowany. W niektórych opracowaniach możemy mówić jedynie o krótkich wzmiankach lub ograniczaniu się do przywołania nazwiska w zestawieniu z określoną funkcją (*vide* Nowa Era). Ale są też podręczniki, w których działalność polityczno-wojskowa Sosnkowskiego została dość wyraźnie zaakcentowana poprzez zamieszczenie jego biogramu oraz nieco bardziej rozbudowaną prezentację poglądów i decyzji, które miały przecież istotne znaczenie dla walczących w kraju Polaków, przede wszystkim po objęciu przez Generała stanowiska Wodza Naczelnego (*vide* GWO, WSiP). Nie jest to oczywiście zarzut dla wydawnictw nieco skromniej odnoszących się w narracji autorskiej i obudowie do interesującej nas postaci. Ogrom informacji, faktów, źródeł i materiału ikonograficznego, który może/powinien być wykorzystany/umieszczony przy okazji omawiania wydarzeń, w których uczestniczył lub które kreował Kazimierz Sosnkowski, zmusza autorów do przyjęcia określonej strategii i dość ostrej selekcji takiego materiału. Mamy jednak nadzieję, że obchodzony obecnie Rok Generała Kazimierza Sosnkowskiego przysłuży się do popularyzacji jego biografii i zasługujących na upamiętnienie dokonań.

Zważywszy na okoliczność ustanowienia roku 2025 Rokiem Generała Kazimierza Sosnkowskiego oraz na marginalne miejsce, jakie zajmuje w podręcznikowych narracjach, warto zachęcić nauczycieli historii do samodzielnego wprowadzania informacji na temat tej postaci podczas lekcji historii w klasie 7 i 8 szkoły podstawowej. Jak wspomnieliśmy we wstępie, choć nazwisko gen. Sosnkowskiego nie figuruje wprost w podstawie programowej, to jego działalność jak najbardziej wpisuje się w liczne obowiązkowe tematy nauczania, jak między innymi walka o niepodległość Polski przed 1918 rokiem, funkcjonowanie władz polskich na uchodźstwie od 1939 roku, działalność Polskiego Państwa Podziemnego, geneza powstania warszawskiego.

Na temat gen. Sosnkowskiego napisano już wiele publikacji. Również w przestrzeni internetowej istnieją strony, na których można znaleźć informacje na jego temat, toteż zdobycie bardziej szczegółowej wiedzy o jego ży-

ciu nie stanowi problemu. Nauczyciele mogą skorzystać również z gotowego scenariusza lekcji oraz wartościowych materiałów źródłowych, które przygotowane i udostępnione zostały już wiele lat temu w ramach projektu „Poznaj Historię” realizowanego przez Instytut Piłsudskiego w Ameryce. W proponowanym scenariuszu dotyczącym gen. Sosnkowskiego wykorzystano rzadkie zdjęcia i dokumenty pochodzące z archiwów tegoż Instytutu (Poznajhistorie). Przygotowując lekcję, nauczyciele mogą sięgnąć również do biograficznej, bogato ilustrowanej wystawy poświęconej Sosnkowskiemu, opracowanej przez Instytut Pamięci Narodowej w 2022 roku, którą w całości lub fragmentach mogą pokazać uczniom (IPN, edukacja). Warto wspomnieć też o seminarium zorganizowanym przez Małopolskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli, zatytułowanym *Polska Generała Sosnkowskiego – państwo zdradzone*, które odbyło się w maju 2025 roku. Skierowane do nauczycieli, miało na celu upamiętnienie 80. rocznicy zakończenia II wojny światowej, a także przybliżenie postaci gen. Sosnkowskiego (MCDN.eduk.krakow). Niestety, obecnie, to jest w drugim kwartale 2025 roku, nauczyciele nie znajdują zbyt wielu gotowych pomocy, na przykład w postaci scenariuszy lekcji, czy wydarzeń, podczas których mogliby pogłębić swoją wiedzę na temat gen. Sosnkowskiego, bądź zaczerpnąć inspiracji. Dlatego, ważne jest, aby wszelkiego rodzaju instytucje nauki i kultury – muzea, biblioteki, instytuty naukowe i tym podobne zwróciły uwagę na tę lukę i zechciały ją wypełnić, do czego szczególnie zachęcamy.

Wkład autorów

Autorzy deklarują: D. Gołębiowski 50%, K. Biedka – 25%, M. Białokur – 25% wkładu w organizację badań i powstanie pracy.

REFERENCES

Opracowania

- Białokur, M., Maresz, T. (2023). *Doceniony przez Sejm Wojciech Korfanty – Patron Roku 2023 roku i jego miejsce we współczesnej przestrzeni publicznej*. Polish Biographical Studies, 11, 253-324
- Białokur, M., Maresz, T. (2024). *Mikołaj Kopernik. Patron 2023 r. i Dnia Nauki Polskiej. Decyzje Sejmu i Senatu o upamiętnieniu Mikołaja Kopernika*. Klio, 71, 93-136
- Białokur, M., Maresz, T. (2024). *Wojciech Korfanty patronem 2023 roku. Droga do sejmowej uchwały*. Studia Śląskie, 94, 337-356
- Białokur, M., Biedka, K., Drożdż, L., Gołębiowski, D., Maresz, T., Misiurska, A. (2024). *Rok Wincentego Witosa. Historia – Polityka – Edukacja*, Opole
- Białokur, M., Maresz, T. (2025). *O przeszłości w teraźniejszości na Wiejskiej uchwalonej, czyli rzecz o patronach roku Sejmu i Senatu RP w latach 2001-2023*. Przegląd Sejmowy, 2, 123-149
- Brzoza, L. (1989). *Działalność zjednoczeniowa generała Kazimierza Sosnkowskiego w latach 1952-1956*. Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej
- Fic, M. (2024). *Edukacja historyczna oczami nauczycieli – raport z badań ankietowych z 2023 r.* W: C. Kukło, W. Walczak (red.), *Człowiek twórcą historii*, tom 8: *Miejsce historii w edukacji humanistycznej w XXI w.*, cz. 2 (ss. 179-247). Białystok: Uniwersytet w Białymstoku
- Gaul, J. (2006). *W sprawie pobytu Józefa Piłsudskiego i Kazimierza Sosnkowskiego w twierdzach Wesel i Magdeburga*. Dzieje Najnowsze, 3, 3-16
- Kirszak, J. (2008). *Współtwórca niepodległości*. Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej, 11-12, 106-116
- Kirszak, J. (2012). *Generał Kazimierz Sosnkowski (1885-1969)*. Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej
- Kulka, G. (2013). *Śledztwo w sprawie próby samobójstwa gen. Kazimierza Sosnkowskiego*. Dzieje Najnowsze, 1, 47-59
- Nijakowski, L.M. (2017). *Uchwały sejmowe jako mechanizm polityki pamięci*. Przegląd Humanistyczny, 2, 89-103
- Nijakowski, L.M. (2021). *Sejmowe uchwały upamiętniające jako medium pamięci zbiorowej. Studium przypadku: Muzeum Śląska Opolskiego*. Studia Socjologiczne, 1, 43-60
- Pestkowska, M. (1995). *Kazimierz Sosnkowski*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich
- Secler, B. (2011). *Wielkie rocznice w uchwałach VI kadencji Sejmu RP*. W: M. Kosman (red.), *Wielkie rocznice w dyskursie publicznym i pamięci społecznej* (ss. 321-336). Poznań: Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM
- Secler, B. (2017). *Konfliktowe rocznice – wymiar międzynarodowy polskiej polityki pamięci na przykładzie wybranych uchwał rocznicowych Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej*. Przegląd Humanistyczny, 2, 115-124
- Secler, B. (2018). *Odzyskanie niepodległości w uchwałach rocznicowych Sejmu i Senatu RP i świadomości historycznej Polaków*. W: R. Kowalczyk (red.), *Polska po latach niewoli* (ss. 345-360). Łomża: Seria Glogerowska, Społeczne Stowarzyszenie Prasoznawcze „Stopka” im. Stanisława Zagórskiego
- Secler, B. (2021). *Narracje alternatywne i marginalne w uchwałach rocznicowych Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2009-2019*. Politeja, 1, 209-226
- Skrzypek, M. (2022). *Delegitymizacja tranzycji systemowej w polskim dyskursie sejmowym na przykładzie exposé Prezesów Rady Ministrów i uchwał okolicznościowych (1991-2019)*. Refleksje, 2, 171-185

- Wojewódzki, I. (2009). *Kazimierz Sosnkowski podczas II wojny światowej: książkę niezłomny czy Hamlet w mundurze?* Warszawa: Narodowe Centrum Kultury
- Wyszczelski, L. (2010). *Generał Kazimierz Sosnkowski*. Warszawa: Wydawnictwo Bellona
- Zenderowski, R., Cebul, K. (2020). *Polityka historyczna w zróżnicowanym społeczeństwie*. Edukacja Międzykulturowa, 2, 103-116
- Zięba, A. (2001). *Sosnkowski Kazimierz (1885-1969)*. W: *Polski Słownik Biograficzny* (ss. 524-539), t. XL, Kraków: Polska Akademia Nauk
- Ziętara, P. (1995). *Misja ostatniej szansy. Próba zjednoczenia polskiej emigracji politycznej przez gen. Kazimierza Sosnkowskiego w latach 1952-1956*. Warszawa: Wydawnictwo „Trio”

Podręczniki szkolne

- Choińska-Mika, J., Szlanta, P., Zielińska, K. (2021). *Historia 3. Podręcznik. Liceum i technikum. Zakres rozszerzony*. Warszawa: WSiP
- Choińska-Mika, J., Szlanta, P., Zawistowski, A. (2022). *Historia 4. Podręcznik. Liceum i technikum. Zakres rozszerzony*. Warszawa: WSiP
- Chwalba, A., Kępski, Ł. (2022). *Historia 3. Ślady czasu. Podręcznik do liceum i technikum. Zakres podstawowy i rozszerzony. 1815-1939*. Gdańsk: GWO
- Czubaty, J., Szlanta, P. (2021). *Historia 3. Podręcznik. Liceum i technikum. Zakres podstawowy*. Warszawa: WSiP
- Dudek, A., Kępski, Ł., Polit, J. (2023). *Historia 4. Ślady czasu. Podręcznik do liceum i technikum. Zakres podstawowy i rozszerzony. II wojna światowa i współczesność*. Gdańsk: GWO
- Kłaczek, J., Łaskiewicz, A., Roszak, S. (2024). *Poznać przeszłość 3. Podręcznik do historii dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres podstawowy*. Warszawa: Nowa Era
- Krzemiński, T., Niewęglowska, A. (2024). *Zrozumieć przeszłość 3. Podręcznik do historii dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres rozszerzony*. Warszawa: Nowa Era
- Szlanta, P., Zawistowski, A. (2023). *Historia 4. Podręcznik. Liceum i technikum. Zakres podstawowy, wyd. II*. Warszawa: WSiP
- Śniegocki, R., Zielińska, A. (2022). *Zrozumieć przeszłość 4. Podręcznik do historii dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres rozszerzony*. Warszawa: Nowa Era
- Ustrzycki, M., Ustrzycki, J. (2022 I). *Historia 4. II wojna światowa. Podręcznik dla szkół ponadpodstawowych. Zakres podstawowy, cz. I*. Gdynia: Wydawnictwo Pedagogiczne Operon
- Ustrzycki, M., Ustrzycki, J. (2022 II). *Historia 4. II wojna światowa. Podręcznik dla szkół ponadpodstawowych. Zakres rozszerzony, cz. I*. Gdynia: Wydawnictwo Pedagogiczne Operon
- Ustrzycki, M., Ustrzycki, J. (2023 I). *Historia 3. Od początku XX w. do 1939 r. Podręcznik dla szkół ponadpodstawowych. Zakres podstawowy, cz. II*. Gdynia: Wydawnictwo Pedagogiczne Operon
- Ustrzycki, M., Ustrzycki, J. (2023 II). *Historia 3. Od początku XX w. do 1939 r. Podręcznik dla szkół ponadpodstawowych. Zakres rozszerzony, cz. II*. Gdynia: Wydawnictwo Pedagogiczne Operon

Akty prawne

- DzU z 2024 r., poz. 996, Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z 28 czerwca 2024 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego
- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 18 maja 2021 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej – *Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej*, M.P. 2021 poz. 483, art. 33a

- Obwieszczenie Marszałka Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z 21 sierpnia 2018 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu uchwały Senatu – *Regulamin Senatu*, M.P. 2018 poz. 846
- Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z 8 marca 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia, DzU 2022, poz. 622
- Rozporządzenie ministra edukacji z 28 czerwca 2024 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, techników oraz branżowej szkoły II stopnia, DzU 2024, poz. 1019
- Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 30 lipca 1992 r. – *Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej*, M.P. 1992 nr 26 poz. 185, art. 33a

Źródła internetowe

- IPN, 2022, Kazimierz Sosnkowski, <https://edukacja.ipn.gov.pl/edu/wystawy/biografie-elementarne/159206%2CKazimierz-Sosnkowski.html> [dostęp: 17.07.2025]
- Józef Piłsudski wraz z Kazimierzem Sosnkowskim, <https://audiovis.nac.gov.pl/obraz/215032/da6e07f2fc41eb13a603673636eb1206/> [dostęp: 17.07.2025]
- Kazimierz Sosnkowski – państwo zdradzone, <https://mcdn.edu.pl/krakow/polska-general-sosnkowskiego-panstwo-zdradzone-80-rocznica-zakonczenia-ii-wojny-swiatej/> [dostęp: 17.07.2025]
- Sejm RP, 2024, Kancelaria Sejmu Biuro Komisji Sejmowych, Komisja Kultury i Środków Przekazu. Pełny zapis przebiegu posiedzenia (nr 29) z 12 lipca 2024 r., <https://orka.sejm.gov.pl/zapisy10.nsf/0/75B17AFFA36E27F2C1258B7F0032F69D/%24File/0069110.pdf> [dostęp: 17.07.2025]
- Sejm RP, 2024, Poselski projekt uchwały w sprawie ustanowienia roku 2025 Rokiem Generała Kazimierza Sosnkowskiego, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej X kadencji, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm10.nsf/druk.xsp?nr=360> [dostęp: 17.07.2025]
- Sejm RP, 2024, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej Kadencja X, *Sprawozdanie Stenograficzne z 16. posiedzenia Sejmu RP w dniu 24 lipca 2024 r.* (drugi dzień obrad), https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter10.nsf/0/2F4749862D334FEFC1258B64007B4C2E/%24File/16_b_ksiazka_bis.pdf [dostęp: 17.07.2025]
- Sejm RP, 2024, Sprawozdanie Komisji Kultury i Środków Przekazu z posiedzenia z 12 lipca 2025 r., dotyczące poselskiego projektu uchwały (druk nr 532), <https://orka.sejm.gov.pl/Druki10ka.nsf/0/0D4078DE8D50B119C1258B5B0025D1BA/%24File/532.pdf> [dostęp: 17.07.2025]
- Żonaty z Polską – Kazimierz Sosnkowski, <https://poznajhistorie.org/exhibits/show/kazimierz-sosnkowski> [dostęp: 17.07.2025]